

Nr 637

Av herr Nilsson i Tvärålund m. fl., *angående den samhälleliga lokaliseringspolitiken.*

(Lika lydande med motion nr 528 i Första kammaren)

Under senare år har frågorna om näringslivets lokalisering och sysselsättningsfrågornas lösning alltmer kommit i centrum för intresset i den politiska debatten. Samhällsutvecklingen, som präglas av starka tendenser till koncentration av den ekonomiska aktiviteten till vissa regioner, betraktas nu med ett aktivare intresse än för bara något år sedan. Bakgrunden härtill är att söka i en delvis nyvunnen insikt om att i detta avseende utvecklingen i avgörande utsträckning påverkar även andra väsentliga områden, t. ex. den sociala och kulturella standarden i samhället.

En fortgående koncentration av befolkningen till vissa regioner och en motsvarande uttunning i andra är inte blott en sysselsättningspolitisk fråga utan på lång sikt en fråga om hur den enskilde, företagen och samhället skall disponera de tillgängliga resurserna. Det är därmed även en fråga om vilken miljö den enskilde individen vid ett så långt möjligt fritt val föredrar att leva i. Detta fria val existerar i dag endast i begränsad omfattning; koncentrationen av den ekonomiska aktiviteten och därmed arbetstillfällena till några tätregioner kommer att ytterligare begränsa den enskilde individens fria val inom stora delar av vårt land.

För ett i skilda avseenden så väl utvecklat samhälle som det svenska måste lokaliserings- och sysselsättningspolitiken sådan den hittills bedrivits sägas vara anmärkningsvärt primitiv. När den enskilde individen nått en viss grundläggande materiell standard, t. ex. vad gäller det sociala grundskyddet, inträder en strävan att kräva ökad valfrihet beträffande välståndstegrings disposition. För att låna ett bekant politiskt slagord är det valfrihetens samhälle som den enskilde individen nu vill se förverkligat. Med den hittills bedrivna politiken måste detta valfrihetens samhälle förbli en slagordsmässig illusion för stora delar av vårt folk. De kortsiktiga sysselsättningspolitiska motiven för samhällets aktivitet — eller brist på aktivitet — måste avlösas av en klarare målsättning, där den enskilde individens behov och värderingar tillmätas en centralare roll. Centerpartiet har under en lång följd av år arbetat för en aktiv lokaliseringspolitik med denna målsättning men först under senare tid kunnat notera en bredare uppslutning bakom detta krav.

Tyngdpunkten i de samhällseliga sysselsättningsfrämjande åtgärderna har förlagts till de s. k. rörlighetsstimulerande medlen. Primitivitet i samhällets politik framstår här i klara kontraster. Utan att fråga efter de enskilda arbetssökandes egna behov eller värderingar har samhällets strävanden begränsats till att förmedla arbetstillfällen, d. v. s. att flytta arbetskraft från i ekonomiskt avseende stagnerande regioner till expansiva. Ett instrument som företrädesvis är befogat endast på ett regionalt plan har i brist på andra medel tillämpats över regiongränser med på lång sikt mycket allvarliga följder.

Avfolkningen av vissa regioner, framför allt i norr, talar därvid sitt tydliga språk. En närmare analys av denna politiks effekt visar att avfolkningen i vissa regioner gått så långt att stora svårigheter redan nu finns att upprätthålla en rimlig social och kulturell standard. Om denna politik tillåtes fortsätta torde den egentliga avtappningen av särskilt ungdom sätta in under 1960-talets senare och 1970-talets första del, då de stora ungdomskullarna lämnar skolorna och söker sig ut på arbetsmarknaden. Det vore önskvärt att kunna illustrera utvecklingen med en ekonomisk modell, där alla enskildas, företags och samhällets kostnader fördes in i bilden. Detta låter sig tyvärr icke göra i detta sammanhang. Vi vill dock erinra om att utvecklingen i avfolkningsregionerna medför en sannolikt mycket betydande förstöring av realkapital i form av övergivna byggnader samt enskilda och allmänna anläggningstillgångar. Redan står många relativt nybyggda skolor tomma. Tillåtes utvecklingen fortsätta ohämmat är sannolikt många kommuner, inte minst i fråga om grundskolan, i färd med att göra för framtiden onödiga investeringar. En lägre nyttjandegrad måste med sjunkande befolkningsunderlag försämra räntabiliteten för alltjämt nyttjade anläggningstillgångar. Att räntabilitetskalkyler vanligen inte upprättas för offentliga investeringar av typ skolor, vägar etc., förändrar inte i princip bedömningen av denna fråga. Samhällets skilda servicefunktioner undergår som en följd av denna utveckling en försämring, som i sin tur ofta medför ökade kostnader.

I de expansiva regionerna uppträder till följd av befolkningsomflyttningen ökade anspråk på enskilda och offentliga investeringar på alla de områden som påverkas av befolkningsökningen. I orter som t. ex. trafiktekniskt redan nått en optimal storlek innebär en ytterligare befolkningskoncentration kanske särskilt stora investeringar för att klara trafikproblem etc. I vissa sammanhang kan »marginalkostnaderna» för varje inflyttad person under dylika förhållanden bli mycket betydande.

Sammantaget är det mycket stora kostnader per individ räknat som är förenade med befolkningsomflyttningen. Den omständigheten att kostnaderna är av en art som svårligen låter sig beräknas får inte förleda till att bortse från deras reella betydelse. På befolkningsomflyttningens plussida möter å andra sidan vinster som också är svåra att uppskatta. Genom att

flytta arbetskraft till redan etablerade, expansiva industrier kan räntabiliteten för där redan gjorda investeringar förbättras. Detta förhållande gäller dock bara inom vissa och i allmänhet tämligen snäva gränser. I den mån samhällets medverkan vid förflyttning av arbetskraft förleder enskilda företag att ensidigt kalkylera med utbyggnad av redan befintliga anläggningar kan samhällets politik på detta område t. o. m. verka rationaliseringshämmande. Över huvud taget föreligger redan i det betydande samhällsstödet till befolkningsomflyttningen ett incitament från företagets sida att bortse från de faktiska kostnaderna för personalrekrytering, vilket på sikt icke kan vara företagsekonomiskt riktigt. Vinsterna av förflyttningen av arbetskraft över regiongränserna är därför begränsade. Huruvida de står i någon som helst rimlig proportion till de kostnader som är förenade med denna politik är ännu inte utrett. En totalkalkyl över lokaliseringens resp. den s. k. rörlighetsstimulerande arbetsmarknadspolitikens vinst- och förlustposter är därför nödvändig. Oavsett hur resultatet av en sådan kalkyl utfaller framstår en aktivare lokaliseringspolitik såsom nödvändig och brådskande, om vissa regioner av vårt land i framtiden skall behålla ett befolkningstal, som förmår bära den nödvändiga samhälleliga basorganisationen för ekonomisk, social och miljömässig standard.

Ett rikt erfarenhetsmaterial beträffande effekten av en aktiv lokaliseringspolitik finns att tillgå i en rad länder och däribland i synnerhet Norge. Den s. k. nordnorgeplanen är mycket intressant även ur svensk synpunkt. Den redogörelse som framlagts för dess uppbyggnad, funktion och resultat under den tid ifrågavarande uppbyggnadsarbete omspannar bör ge en god vägledning om hur likartade problem i vårt land bör lösas. Med ledning av erfarenheterna i Norge kan redan en rad tänkbara åtgärder föras in i debatten, vilken f. ö. i samband med slutförandet av lokaliseringstudningens arbete kan väntas mer än hittills bli inriktad på konkreta åtgärder.

Här skall endast kortfattat diskuteras några tänkbara vägar för en aktivering av lokaliseringpolitiken.

En närmare analys av orsakerna till den stagnerande ekonomiska aktiviteten i vissa regioner visar en komplicerad symptombild. I väsentlig omfattning torde bristen på riskvilligt kapital vara den direkta orsaken till avtagande investeringsvilja. Denna kapitalbrist är delvis betingad av att kapitaltillgången i vederbörande region är mindre än i andra regioner beroende främst på allmänt lägre inkomststandard. Oftast är det fråga om regioner med stark dominans av låginkomstgrupper. Denna brist på kapital kompenseras icke i tillräcklig omfattning av tillgång till kapital från andra regioner. Kapitalet företer med andra ord inte den rörlighet som vore önskvärd, vilket till en väsentlig och svårbedömd del torde vara beroende av psykologiska faktorer. Åtgärderna i regioner med stagnerande ekonomisk aktivitet måste i första hand inriktas på att skapa en positivare atmosfär för investeringar och därmed direkt och indirekt stimulera investeringsviljan.

Ett icke obetydligt inslag i denna verksamhet måste vara en upplysningsverksamhet, som skapar underlag för den rad av konkreta åtgärder som måste sättas in.

En av de betydelsefullaste konkreta åtgärderna torde vara att upprätta en särskild utvecklingsfond, vars huvudsakliga uppgift skulle vara att komplettera företagarföreningarnas nuvarande kreditgivning med krediter av en ny typ. Ett avgörande problem för många utvecklingsdugliga företag är att det egna kapitalet är alltför begränsat i förhållande till företagets allmänna förutsättningar. Detta förhållande gör att företag av denna typ har svårt att få sina kreditanspråk tillgodosedda på öppna marknaden, där det vanligen som en minimiregel torde gälla att det egna kapitalet i ett företag skall uppgå till 20 % av det totala kapitalet. Liksom i Norge skulle här en utvecklingsfond, som redan från början måste ges väsentliga resurser, genom lämpligen företagarföreningarnas medverkan kunna teckna aktier i företag så att det egna kapitalet skulle komma upp till en rimlig nivå. Rätt borde föreligga för företag med fonden som aktieägare att efter räntegottgörelse inlösa fondens aktieinnehav till det nominella värdet.

För att främja en önskvärd rörlighet för det riskvilliga kapitalet bör vidare företag kunna erhålla rätt att avsätta medel till investeringsfonder, som skulle vara befriade från skatt under förutsättning att de toges i anspråk för nyetablering eller utvidgning av företag inom regioner med sysselsättningssvårigheter.

Dessa åtgärder, främst med sikte på stimulans av rörligheten för det riskvilliga kapitalet, bör kompletteras av en ytterligare prioriterad lånerätt från hantverks- och industrilånefonden förmedlad genom företagarföreningarna. Över huvud taget måste företagarföreningarnas position väsentligt stärkas om de skall kunna fylla den allt betydelsefullare rollen av regionalt arbetande finansierings- och rådgivningsorgan.

Frågan om särskilda skattelättnader för nyetablerade eller utvidgade företag bör även prövas. Särskilda statliga bidrag till uppförande av industrilokaler i här aktuella regioner bör också övervägas i detta sammanhang. Kommunikationernas, yrkesutbildningens, bostadsanskaffningens och försvarets roll i en aktiverad lokaliseringspolitik måste i god tid uppmärksammas.

Över huvud möter här kravet på samordnade insatser från samhällets sida. Det räcker nämligen inte med en aktivare lokaliseringspolitik. Den måste samordnas med alla de skilda områden av samhällets verksamhet, som därvid är berörda. Denna *allsidiga samordning och översyn bör utan tidsspil-lan påbörjas i omedelbar anslutning till lokaliseringsutredningens arbete, så att dess förslag kan leda till konkreta åtgärder.*

Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte

A. anhålla om åtgärder och förslag enligt i motionen an-

förda grunder till en aktiv lokaliseringpolitik dels omedelbart, dels sedermera vid prövning av det aviserade betänkandet från kommittén för näringslivets lokalisering, särskilt avseende

1) bättre tillgodoseende av kapitalbehovet för företags etablering och utvidgning i områden med sysselsättnings-svårigheter genom bl. a. utvecklingsfond och generösare säkerhetsbedömning i fråga om lån, som förmedlas genom företagarföreningarna, i enlighet med vad som anförts i motionen,

2) samordning av lokaliseringpolitiken med olika samhällsverksamheter, som berör lokaliseringpolitiken,

B. anhålla hos Kungl. Maj:t om undersökning i form av totalkalkyl rörande kostnaderna för såväl lokaliseringpolitiken som den rörlighetsstimulerande arbetsmarknadspolitiken ur samhälls- och företagsekonomiska synpunkter, samt

C. beakta även vad i övrigt har anförts i motionen.

Stockholm den 26 januari 1963

Jan-Ivan Nilsson

Harry Wahrendorff

F. Börjesson
i Glömminge

Olle Westberg

Thorbjörn Fäldin

Erik Larsson
i Norderön

Anders Dahlgren

Nr 638

Av herrar Wahrendorff och Andersson i Knäred, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag rörande Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden.

(Lika lydande med motion nr 529 i Första kammaren)

Stockholm den 26 januari 1963

Harry Wahrendorff

Alvar Andersson
i Knäred